

Kodály-módszer, Kodály-koncepció, Kodály-filozófia

Kodály Zoltán életművét sokan, sok szempontból értékelték a zeneszerző halála óta eltelt harmincöt évben. Voltak, akik az iskolai énektanítás módszertani megújítóját látták benne. Mások a magyar zenei közélet kiemelkedő egyéniségeként, a magyar zenei művelődés szószólójaként méltatták. Ismét mások – különösen határainkon túl – a kodályi elveket, gondolatokat koherens egységként, eszmerendszerként summázták.

Vajon mennyiben tekinthetjük módszernek, koncepciónak vagy éppen filozófiának a kodályi elveket? A következőkben erre a kérdésre igyekszem választ adni, mégpedig Kodály írásából, nyilatkozataiból vett részletek kiemelésével, azaz magát Kodályt idézve.

Kiindulásként válasszuk a „Százéves terv”-ben megfogalmazott célkitűzéseket!

„CÉL: MAGYAR ZENEKULTÚRA

Eszközök: a zenei írás-olvasás általánossá tétele az *iskolán keresztül*. Egyben a magyar zenei szemlélet öntudatra ébresztése a művészeti nevelésben csakúgy, mint a közönségnevelésben. A *magyar zenei közízlés felemelése*, folyamatos haladás a jobb és magyarabb felé.

A világirodalom remekeink közkinccsé tétele, eljuttatása minden rendű és rangú emberhez. Mindezek összessége teremti meg a távol jövőben felénk derengő magyar zenekultúrát.”¹

Mivel e cél megvalósításában fontos feladat hárul az iskolára, az iskola teendőinek megfogalmazása az előző idézet gondolati folytatásának tekinthető.

„Az általános iskola célja: *a teljes embert megalapozni*. Zene nélkül nincs teljes ember. Jó mérnök, vegyész stb. lehet valaki, ha tizenöt éves koráig rá sem gondol. De zeneértő nem lehet, ha hat éves korában (s játékosan még előbb) nem kezdik rendszeresen nyitogatni – gyakorolni a fülét.”²

Röviden foglaljuk össze a zenei nevelés legfontosabb kodályi elveit!

Első fontos alapelv, hogy a zenei nevelésnek *korai életszakaszban kell kezdődni*:

„Kezdeni már az óvodában kell, mert ott a gyermek játszva megtanulja azt, amit az elemiben már késő. Nagy tömeg zenei benyomást raktároz el a

gyermek már az iskola előtt, s ha ebben túlteng a rossz, akkor zenei sorsa már eldőlt egész életére.”³

Lényeges mozzanata a nevelési rendszernek az *énekes megközelítés*: széleskörű zenei nevelés csak vokális alapokon képzelhető el.

„A hangszer a kevesek, kiváltságosak dolga. Az emberi hang a mindenkinek hozzáférhető, ingyenes és mégis legszebb hangszer lehet csak általános, sokakra kiterjedő zenekultúra termő talaja.”⁴

„A hangszer nélküli szabad ének a zenei képességek igazi és mélyreható iskolája.”⁵

A zenei nevelés *legfontosabb anyaga az egyszólamú népdal*. A népdal tehát a „zenei anyanyelv”, de nem feltétlenül azért, mert ezt minden gyermek otthonról hozza magával, hiszen a harmincas évek városi gyermekeinek – a maihoz hasonlóan – nem volt ismert zenei közege a népdal! Kodály azért választja a zenei nevelés tartalmi alapjának, mert énekelhető, egyszólamú, továbbá nemzeti és esztétikai értéket hordoz.

Fontos azonban leszögezni, hogy a magyar népdal lényeges, de nem kizárólagos anyaga a zenei nevelésnek:

„Énekelje a magyar ifjú idegen népek dalait, énekelje a maguk nyelvén. Így ismeri meg belőlük a népeket, így tanulja meg jobban a nyelvüket, amire eléggé nem igyekezhet.”⁶

„Hogy idegen dalokat is énekeljünk? Feltétlenül, de nem úgy, mint eddig, többnyire: magyarrá álcázva, hanem világosan megmondjuk, honnét való. És amennyire lehet, eredeti nyelven. Dallam és ritmusképleteik egész sora ismeretlen a magyarban, ezek nélkül csonka marad a gyermek zenei szemlélete.”⁷

A húszas években Kodály elsősorban a zenei nevelés anyagával foglalkozott, a harmincas évektől azonban – a *kottaolvasás* hangsúlyozásával – egyre inkább a metódus kerül a figyelem előterébe, de mindvégig hangsúlyozza a zenei írás-olvasás eszköz jellegét.

„...a nagy zene, a többszólamú zene írás nélkül nem élhet meg. Ha ebbe akarjuk elvezetni embereinket, akkor meg kell tanulni az írást.”⁷

A *relatív szolmizáció* minden bizonnyal a Kodály-módszer leglátványosabb, de nem legfontosabb eleme. Csak a harmincas évektől találkozunk vele Kodály nyilatkozataiban, írásaiban és mindig – hangsúlyozottan – eszközként! Olyan eszközként, amellyel a zenei gondolkodást megalapozó tonális tapasztalat szerezhető. Ez a feltétele a belső hallás fejlődésének, a tiszta intonációnak.

Végül, de nem utolsó sorban meg kell említeni a *zenei élmény* fontosságát:

„Az iskolában úgy kell tanítani az éneket és zenét, hogy ne gyötirelem, hanem gyönyörűség legyen a tanulóknak. Nem a fogalmi, racionális oldalról



kell megközelíteni, hanem az élmény a döntő. Sokszor egyetlen élmény megnyitja a fiatal lelket a zenének. Ezt az élményt nem lehet a véletlenre bízni: ezt megszervezni az iskola kötelessége.”⁸

Mint láttuk, Kodály a „teljes ember” megalapozásában jelölte meg az iskola feladatát. Ennek a teljességnek fontos része az *anyanyelv helyes használata*. A rossz kiejtés egyik oka: „az oktatás teljes hiánya. Végigjárhatjuk a tizenhat iskolát anélkül, hogy valaha figyelmeztetnének a hibás kiejtésre, s megmutatnák a jót. Sokan beszédhibával mennek végig az egész életen, holt fiatalokkorukban könnyen leszoktak volna róla. Ennek folytán a fórumot ellepik a rosszul beszélők. Tehetik, mert elhalványult az érzék, nincs kritika, nincs kötelező irodalmi kiejtés.”⁹

Több ízben hangsúlyozta az *idegen nyelvtudás* fontosságát:

„Az idegen nyelvekről nem mondhatunk le, sőt arra kell törekednünk, hogy legalább egyet minden művelt magyar tökéletesen tudjon. De használjuk fel idegen nyelvtudásunkat arra, hogy vele magyar nyelvtudásunk nyerjen, ne veszítsen.”¹⁰

Alig van az iskolai nevelésnek olyan területe, amely elkerülte volna Kodály figyelmét, amelyre ne tért volna ki valamelyik írásában vagy nyilatkozatában. Nem meglepő tehát, hogy a testnevelés fontosságáról is írt egy 1929-ben született munkájában: „Olyan utat kell megtenni az énektanításnak, mint amilyet a torna tett a régi „tornamestertől” a testnevelő tanárig. Én bizony nem sokallom, ami a testnevelés terén az utóbbi években történt. Sőt keveslem. Addig nem beszélhetünk testnevelésről, amíg a gyermek mindennapi tornája után le nem moshatja magát tetőtől talpig az iskola kristálytisza medencéjében.”¹¹

A „teljes ember” nem egyenlő az oktatási tartalmak összességével. A nevelés, a személyiség fejlesztése – iskolában és azon kívül – sokat nyerhet a zenéből. A *zene személyiségformáló ereje* lényeges kodályi gondolat.

„A zene ügye az általános iskolában nem is a zene ügye elsősorban. Községnevelés = közösségnevelés. A közösségi ember formálásához egyetlen tantárgy sem járul annyival, mint a jól vezetett ének.”¹²

„A jó zenének feltétlenül van általános embernevelő hatása, mert sugárzik belőle a felelősségérzet, az erkölcsi komolyság. A rossz zenéből mindez hiányzik, romboló hatása odáig terjed, hogy megingatja az erkölcsi törvénybe való hitet.”¹³

Kodály írásaiból nagyon tisztán körvonalazódik a kodályi pedagógia mozgatója. Egyik oldalon találjuk a Kodály által vallott *értékrendet*, a másik oldalon pedig az ettől igen eltérő *valóságot*. E kettő egymáshoz közelítése az értékelismerés és a helyzetfelismerés ellentmondása a kodályi pedagógia pszichológiai alapja, mozgatója.

Kodály eszmerendszere természetesen ennél jóval több. A pedagógia értelmét a kultúrába helyeztettsége, zene esetében a magyar zenekultúrába helyeztettsége adja. A „*magyar*” jelző ez esetben nem mellékes!

„Hogy milyen és mennyi zenét fogyaszt: rendkívül jellemző minden népre és nemzetre. Ezért a zenei élet formái mindenütt mások. Változtak a századok folyamán, de mindig a nép vagy nemzet karakterét, annak esetleges változásait követték.”¹⁴

A nemzeti zenekultúra mindig az általános emberi kultúra részeként jelenik meg Kodálynál. E kultúra egyik sajátossága a hagyományokba ágyazottsága, a *tradíciók* folytatása és továbbvitele. Másik ismérve a *minőség*, az érték elfogadása, amelyet több helyen az „fzlés” fogalmával azonosít.

Ahogy a „teljes ember” nem egyenlő az általa birtokolt ismeretek összességével, úgy a kultúra sem azonos az információk egészével. Mindkét esetben fontos, sőt nélkülözhetetlen az egyén, a személyiség, a tudást hordozó, önmagát és másokat formáló Ember.

„Három dolog kell nemzeti zeneirodalom létrejöttéhez. Először: hagyomány, másodszor: egyéni tehetség, harmadszor: sokak lelki közössége, mely az egyéni tehetség megnyilatkozását, mint magáét fogadja.”¹⁵

Az általános emberi kultúra értelmezése Kodálynál elsődlegesen európai kultúrát jelent, s egyúttal felveti a magyarság és európaiság viszonyát is.

„... mi köthet egyedül minket Európához? – A kultúra közössége, mely minden nemzet nagy alkotóinak, a nagy alkotók nemes anyagból, időtálló formába öntött műveinek nálunk is állandó otthont ad.”¹⁶

„... nem mind kultúra, ami idegen, s nem szükségképpen idegen, ami kultúra. Megérkeztünk az örök problémához: magyarság és európaiság szintézise, Szent Istvántól máig és örökké. Addig él a magyar, míg meg tudja oldani.”¹⁷

A fenti idézetekből talán már kirajzolódik a kodályi gondolatok rendező elve: a módszerek, a tartalmak, az elvek mind-mind építőkövek egy nemzet-nevelő eszmerendszerhez, amelynek két pillére az európai kultúrába illesztett *értéktrend* és *humanizmus*. És Kodály a zene feladatát ezen az eszmei, filozofikus szinten is megfogalmazza:

„Mert mi más a zene hivatása, mint a világegyetem örök harmóniáját tükrözni és hirdetni az embereknek, hogy megtanuljanak beleilleszkedni.”¹⁸

Jegyzetek

1. Százéves terv, 1947. I. 207.
2. Közönségnevelés, 1958. I. 138.
3. Gyermeknapi beszéd, 1951. I. 246.
4. Éneklő ifjúság, 1941. I. 117.
5. A komoly zene népszerűsítése, 1946. I. 199.
6. Százegy magyar népdal, 1929. I. 47.
7. Bicinia Hungarica - Utószó az I. füzetéhez, 1937. I. 65.
8. Gyermekkarok, 1929. I. 39.
9. A jó magyar kiejtésért I. A magyar kiejtés romlásáról, 1937. II. 292.
10. A jó magyar kiejtésért II. Vessünk gátat kiejtésünk romlásának, 1938. II. 302.
11. Gyermekkarok, 1929. I. 40.
12. Közönségnevelés, 1958. I. 318.
13. A komolyzene népszerűsítése, 1946. I. 196.
14. Magyarság a zenében - Zene és társadalom, 1939. II. 254.
15. Mi a magyar a zenében? 1939. I. 77.
16. Magyarság a zenében - Jövő, 1939. II. 260.
17. Magyarság a zenében - Jövő, 1939. II. 259.
18. Békekongresszusi felszólalás, 1952. I. 257.